

Kamusal Alanın Dönüşümü Bağlamında Dijital Platformlarda Kadın Hareketleri

Women's Movements on Digital Platforms in the Context of Transformation of Public Sphere

Elif Pınar Acıyan Şen, Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi SBE,

E-posta: elifaciyan@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-2162-5830

Murad Karaduman, Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi,

E-posta: mkaraduman@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-6700-8547

Tez Özeti/Dissertation

Öz

Anahtar Kelimeler:

kamusal alan, kadın hareketleri, dijital platformlar

Birbirleriyle bağlantısız ama genellikle benzer ilgi odaklarına sahip çok sayıda insanın bir araya gelerek çeşitli ilişkilerde bulunduğu topluluklar kitleleri oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kadar kitlelerin çok farklı şekillerde bir araya geldikleri görülmektedir. Bu bir aradalık bazen bir yenilik, bazen bir değişim veya düzen kurma amacıyla oluşmaktadır. Özellikle 19. yüzyılda bireylerin fikir paylaşmak, sohbet etmek, değişim yaratmak için toplandığı yer kamusal alanlardı. Çağlar geçtikçe kamusal alanlar üzerinde bir araya gelen bireyler, teknolojinin gelişimi ile birlikte dijital ortamlar üzerinde de hareketlilik sağlamaya başlamışlardır. Özellikle sosyal medya platformlarının ortaya çıkması, toplumsal hareketliliğin bu ortamlarda kendine yer edinmesini sağlamıştır. Bu toplumsal hareketliliğin boyutunu da kadın hareketleri oluşturmaktadır. Kadınların kendi hakları için mücadeleleri, 1700'lü yıllara dayansa da bu mücadelenin evrenselliği ve görünürlüğü için teknolojiye bakmak yeterlidir. İşte bu çalışma, geçmiş ile şimdi arasındaki kadın hareketlerinin bağını kurarak evrensel bir kadın hareketinin kamusal alan izdüşümüne odaklanmaktadır. Çalışma, geçmişten günümüze kamusal alan ve kadın hareketlerinin literatürünü tarayarak ve bir araya getirerek özellikle bu iki kavramın dijital platformlardaki değişimini yansıtmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın sonucunda, kamusal alanın teknoloji temelli dönüşümünün kadın hareketlerini küresel alanda etkilediği bulgulanmıştır.

Abstract

Keywords:

public sphere, womens movements, digital platforms

Many people who are disconnected from each other but generally with similar interests come together to form communities in which they have various relationships. From the past to the present, the masses have come together in many different ways. This coexistence sometimes occurs for the purpose of innovation and sometimes for the purpose of change or order. Especially in the 19th century, public spaces were places where individuals gathered to share ideas, chat, and create changes. As the age passed, individuals who came together in public spaces started to provide mobility in digital environments with the development of technology. The emergence of social media platforms has enabled social mobility to gain a foothold in these environments. One dimension of social mobility is women's movement. Although the struggle of women for their rights dates back to the 1700s, it is sufficient to examine technology for the universality and visibility of this struggle. This study focuses on the public space projection of a universal women's movement by establishing a link between the past and present. This study aims to reflect the change of these two concepts in digital platforms by scanning and bringing together the literature of the public sphere and women's movements from past to present. This research found that the technology-based transformation of the public sphere allows women's movements to have global repercussions.

Başvuru Tarihi: 10.03.2023

Yayına Kabul Tarihi: 27.05.2023

Acıyan Şen, E. P., & Karaduman, M. (2023). Kamusal alanın dönüşümü bağlamında dijital platformlarda kadın hareketleri. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KIAD)*, (10), 243-259. DOI: 10.56676/kiad.1263431

Giriş

Teknoloji ve insan ilişkisi, kişilerin yaşam pratiklerini hem özel alan içinde hem de teknolojinin sağladığı sanal toplumsal ile kamusal alan düzeyinde etkilemektedir. Geçmişten günümüze kadar gelen süreçte birden fazla bireyin bir araya gelerek bir konu üzerinde tartışmasının kitleliliği oluşturduğu bilinmektedir. Bu kitlelilik teknoloji ile birleştiğinde ise bireylerin siber uzam mekanları üzerinde bir konu, olay, fikir, düşünce gibi amaçlarla bir araya gelmesini ve dijital platformlar aracılığıyla toplumsal hareketleri oluşturmasını sağlamaktadır. Özellikle sosyal medya platformlarının aktif kullanımı, bireylerin dijital platformlar üzerinden daha fazla etkileşime girmelerine olanak sağlamıştır. Bu etkileşimlerle birlikte bireyler, sanal iletişim ağlarını oluşturarak, dünyanın her yerinden insanların ortak konular etrafında birleşmesini ve fikir alışverişi yapmasını olanaklı kılmaktadır. Ortak konular üzerinde ortak fikirler veya tartışmalar yürüten bireyler tıpkı sendika, sivil toplum kuruluşları gibi bu dijital platformlarda kendi topluluklarını kurabilmektedirler. Dijital platformlar üzerinden bilgi alışverişi yapan bireyler zamanla, toplumsal, ekonomik, çevresel veya siyasi olaylar karşısında da bir araya gelmeye başlamışlardır. Bireylerin internet üzerinden bir yenilik, düzen, değişim için topluluk oluşturmaları da toplumsal hareketleri dönüştürmüştür.

Toplumsal hareketlerin teknoloji bazlı dönüşümü, toplum içerisinde var olan grupların da kendilerini bu alanlarda temsil etmesini kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda kadınlar, hak ve eşitsizlik, şiddet gibi olaylar karşısında seslerini duyurmak için interneti ve sosyal medya platformlarını kullanmaya başlamışlardır. Teknolojik gelişmelerden önce kadınlar kamusal alanlarda toplanarak, çalışma hayatındaki zorluklar, siyasi özgürlük, kürtaj gibi meseleler üzerine örgütlenip yürüyüşler yaparak seslerini duyurmaya daha sonra da kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması ve yaygınlaşması ile televizyon, radyo, gazete ve dergiler üzerinden haklarını savunmaya, afiş ve broşürler dağıtarak da kamusal alanlarda aktif olmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda kitle iletişim araçlarının teknolojik dönüşümü kadınlar için sanal kamusal alanların varlığı bu alanda seslerini duyurabilecekleri mecralar haline gelmiştir. Günümüzde kadınlar aktif olarak kamusal alanları kullansalar bile internet aracılığıyla daha fazla kadına ulaşarak daha büyük kitleler oluşmasına olanak sağlamaktadırlar. Kadın hareketlerinin internetle birlikte yeniden şekillenmesi ve sanal kamusal alanlar üzerinden kadınların örgütlenmeleri evrensel bir kadın hareketinin oluşmasına bile zemin oluşturmaktadır.

16 Eylül 2022 tarihinde İran'da 22 yaşındaki Mahsa Amini, "başörtü kurallarına uymadığı" gerekçesiyle ahlak polisi tarafından gözaltına alınmış ve maruz kaldığı şiddet sonucunda hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra ülkenin birçok yerinde başlayan protestolar çok uzun bir süre devam etmiştir. Kadınlar bu olaydan sonra saç kesme eylemi yapmış ve bu eylem dünya genelinde büyük yankı uyandırmıştır. Türkiye'deki sanatçılardan da İran'da yaşanan protestolara destek gelmiştir. Melek Mosso, Sıla, Ezgi Mola gibi sanatçılar saçını keserek olaya dikkat çekmiştir. İran'da yaşanan Mahsa Amini olayı sosyal medyanın kadın hareketlerinde etkisini de ortaya koymaktadır. Bu olay tüm dünyadaki kadınların sosyal medyada ve kamusal alanlarda bir araya gelerek özellikle İran'da yaşanan kadına karşı şiddet ve baskı olaylarına dikkat çekerek olayları protesto

etmelerine ve bu doğrultuda da dünya basınında ve sanal ortamlarda kadın hakları konusunda yankı uyandırmaya kadar uzanmıştır.

Bu çalışma kamusal alanın teknolojik dönüşümü bağlamında geçmişten geleceğe uzanan kadın hareketlerinin bir çerçevesini çizerek gelişimi ve geleceğine odaklanmıştır. Sonuç olarak sanal kamusal alanların ortaya çıkması ve enformasyonun kolay dağıtımı sayesinde kadınlar, sadece kendi etrafında yaşanan haksızlıklarla ilgili bilgi sahibi olmayıp dünyanın her yerindeki kadınların haklarını savunmaya ve bu konularda önce sanal kamusal alanlarda örgütlenip meydanlarda toplanmaya başlamıştır.

Kamusal Alan Kavramı

Kamusal alan, bireylerin herkese açık ve eşit bir alanda bir araya geldiği mekanları ifade etmektedir. Bu mekanların özellikle toplumdaki tüm bireylere açık olması önemlidir. Çünkü toplumdaki bireylere açık olmayan mekanlar yani belirli kişilerin kullanımına açık olan yerler özel alanı tanımlamaktadır. Kamusal alanlarda bireyler toplanabilir, tartışabilir ve yorum yapabilirler. Bireylerin burada gerçekleştirdikleri etkileşimler, kamuoyunu oluşturmakta ve bu da kamusal alanların toplumdaki bireyler arasında ilişki kurmasını sağlamaktadır.

Eric Dacheux (2012, s. 15); kamusal alan kavramının kökenlerinin Kant'a dayandığını söylemektedir ve kamusal alanın politik kabulünün köklerini, Kant'ın 1784'te yayınlanmış iki metninde bulduğunu ifade etmektedir. Kant, bu metinlerde "Yeryüzündeki tek akıllı yaratık olarak insanda, kendi aklını kullanması amacına hizmet eden doğal yetilerin, bir bütün olarak sadece tür içinde gelişmiş olabileceğini, bireyin kendisinde gelişmemiş olduğunu" bildirmektedir. Kant'ın insan aklını temel alan metinlerinde, insan türünün akıllı olduğu fakat bu aklın bireysel olarak gelişmediği anlatılmaktadır. Belki de Kant, burada toplumsal benliğin yeni toplumsal bir akıl oluşturduğunu ve bireylerin toplum içinde enformasyon akışıyla akli yetilerini birleştirdiğini ifade etmektedir.

Dacheux (2012, s. 16-17), Kant'ın düşüncesinin bu yüzden "doğanın yüce tasarısına" ulaşmak amacıyla, "kusursuz biçimde adil bir sivil kurum" tesis etmeyi bilen insanın, kendi benzerleriyle birlikte alenen düşünmekte de özgür olmak zorunda olduğunu dile getirmektedir. Dacheux ayrıca bireyin tek başına bir bütünün parçası olamayacağını ve çoğunlukla bireylerin aydınlanacağı görüşünü savunmaktadır. Bireyin topluluk olarak hareket ettiği kamusal alanın da devletle beraber işlemesi durumunda aracı görevi göreceğini düşünmektedir.

Günümüzün kamusal alan kavramı ise Jürgen Habermas'ın 1962 yılında kaleme aldığı "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü" kitabıyla etkinlik kazanmıştır. Habermas'a göre (2004, s. 62) Orta Çağ'da kamu ve özel alan kavramları birbirinden farklı düşünülmektedir. Orta Çağ'da kamu kelimesi genellikle siyasi olarak nitelenmekte ve kamusal kelimesi ise yönetme ile ilgili olarak anlaşılmaktadır. Orta Çağ'da Habermas'ın kamusal alan kavramı, daha çok siyasi otoritesinin halkı temsilini kapsamakta ve halkın toplandığı alan değil, hükümetin halkı yönettiği bir alan olarak görülmektedir.

Habermas (2004, s. 74) 17. yüzyıl ile birlikte toplumun değiştiğini, her gün çıkan gazetelerin de bunun üzerinde etkili olduğunu dile getirmektedir. 17. yüzyıldan sonra toplumda meydana gelen gelişmeler, bireylerin kendilerini eşit olarak kamusal alanda temsil etmeleri ile sonuçlanmıştır. Bu temsil, bireylerin diğer bireyler ile kamusal alanlarla iletişime geçmesi ile ortaya çıkmıştır.

Habermas'ın kamusal alan kavramının özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Herkes katılım gösterebilir.
- Bu alanda yer alan herkes eşit ve özgürdür.
- Konuşmalar herkesin gözü önünde yapılmaktadır.
- Bireylerin bu alanlara katılımının hiçbir engel teşkil etmemesi ve bu alana erişimin garanti altına alınmış olması gerekir.
- Kamusal alan, devlet yönetim kuruluşlarından bağımsız bir alandır.
- Toplumun yararını gözetecek konular dışında bir sınırlaması yoktur (Yükselbaba, 2012, s. 136).

Habermas'ın kamusal alan kavramı geniş yankı uyandırsa da ondan önce bu kavramı tanımlayan Hannah Arendt ise (1996, s. 95) kamusal alanı şöyle tanımlamıştır: "Kamusal alan kavramı iki boyutlu olarak tanımlanmaktadır. İlk olarak kamusal alan, herkes tarafından ulaşılabilen, görülebilen ve en önemlisi müdahale edilebilen bir alandır. İkinci olarak da bireyler tarafından yaratılmış olan ortak bir dünyayı ifade etmektedir."

Savut'a göre (2016, s. 18) Hannah Arendt'in kamusal alan kavramı Antik Yunan Devletleri etrafında şekillenmiştir. Arendt, özellikle kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrımı Eski Yunan Devletleri ile açıklamaktadır. Ayrıca Arendt, Eski Yunan Devletlerindeki toplumsal yaşamı "Hane" ve "Polis" olmak üzere ikiye ayırmaktadır ve bu ayırmada hane özel alana yani aile hayatına, polis ise kamusal alana denk düşmektedir.

Arendt (1994, s. 296) Antik Yunan Devletlerindeki Polis ile kamusal alanı bir görmektedir. Ancak Polis'in yoksullara, kölelere ve özellikle kadınlara kapalı olduğunun farkında olmasına rağmen siyasi ve toplumsal olayların merkezinde yer aldığı için kamusal alanla özdeşleştirir. Arendt'in yaklaşımına göre Polis, özgür insanların konuşmalarından doğan bir örgütlenme alanıdır. Yunan toplumunda şekillenmeye başlayan kamusal alan kavramı, Hannah Arendt için de çözümleyici olmaktadır. Özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrıma bu bağlamda dikkat çekmektedir. Onat (2013, s. 32) Arendt'in kamusal alan ve özel alan ayrımında zorunlu olan bazı unsurları vurguladığını söylemiştir. Bu bağlamda özel alanın en temel unsurları arasında emek ve iş yer almaktadır.

Kamusal alan kavramı her dönemde o dönemin özelliklerine ve kişilerin algılayış şekillerine göre değiştiği için ortak bir kamusal alandan söz etmek mümkün değildir.

Savut'a göre (2016, s. 17) ortak bir tanım yapmak zor olsa da kamusal alanın genel özellikleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Kamusal alan devlet kurumlarından bağımsız bir alandır. Bu bağlamda özgürlükçü bir alandır.
- Kamusal alan toplumu ilgilendiren problemlerin tartışıldığı bir alandır.
- Kamusal alan herkese eşit olanaklar sunan bir alandır. Bu alanda kimsenin ırkına, diline, dinine bakılmaz.
- Kamusal alan bir iletişim ve etkileşim alanıdır. Eşit ve özgür kişilerin bir araya gelerek karşılıklı etkileşim sonucu düşünce ürettikleri alandır.
- Kamusal alan içerisinde yer alan bireyler akılcı davranmaktadırlar ve eleştirel düşünme ve sorgulama yapısı taşımaktadırlar.

Kamusal Alanın Dönüşümü

Kamusal alan kavramı, Habermas tarafından özellikle 17. yüzyılda kafelerde, salonlarda ve kahvehanelerde gerçekleştirilen siyasi ve toplumsal tartışmaların yaşandığı yer olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyılda devletin müdahaleci karakterinin gelişmesi, burjuva kamusal alanın tartışma ortamlarını değiştirmiş ve Habermasçı kamusal alan mekanları köklü bir değişikliğe uğramıştır. Kamusal mekanların ve medyanın ticarileşmesiyle birlikte yaşanan değişim, kültürel bir tüketim alanının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Şen ve Taş, 2021, s. 66). Arendt ise kamusal alanı özgürlükler ve eylem ve söz alanı olarak tanımlamaktadır. Arendt ayrıca kamusal alan kavramının Antik Yunan Polis'lerinde şekillendiğini belirtmektedir (1996, s. 202). Kamusal alan kavramı farklı tanımlamalarla günümüze kadar uzanmaktadır. Günümüzde ise bu kavram teknoloji ile birlikte dönüşmeye başlamakta ve teknolojinin sağladığı imkanlar ile kamusal alan gerçek bir meydan tanımlanmasından çıkarak sanal meydanlara evrilmektedir.

Teknolojinin gelişmesinin bireylere yeni tartışma olanakları sunmaya başladığını söyleyen Varol (2010, s. 126, 127) artık güncel, sanatsal, ekonomik, eğitimsel ya da siyasal olmak üzere birçok konuda bireylerin sanal ortamda bir araya gelerek mekânsız ve kimliksiz olarak fikirlerini öne sürebildiklerini ve bu ortamlarda gruplar oluşturabildiklerini söylemektedir. Geçmişin salonları, davetleri zamansız ve mekânsız olarak web üzerinde oluşmakta ve tüm dünyaya açılabilir.

Kitle iletişim araçlarını bile dönüşüme uğratan internet teknolojisi, kamusal alanın üzerinde de bir dönüşüm yaşanmasını sağlamaktadır. Bireyler teknolojinin gelişmesi ile bütün bilgi ve paylaşımlarını internet üzerinden yapmaya başlamışlardır. Bu da kamusal alanın sanal mekanlarda yeniden oluşmasına yol açmaktadır.

Imma (2005, s. 257) ise internetin yeni sosyal etkileşimler bağlamında iki şekilde karşımıza çıktığını söylemektedir:

- Şahıs Kimliği: Bireylerin karakteristik özelliklerinden oluşmaktadır.
- Kolektif Kimlik: Bireylerin bir topluluk içinde yer alarak oluşturdukları kimliktir.

İnternetin ortaya çıkması ile birlikte birey, hem kendi olarak bu sanal alanlara katılmakta hem de toplumsal örgütlemeler bağlamında burada yer almaktadır. Toplumsal örgütlenmeler içerisinde yer alan birey kamusal alanı da bu sanal meydanlara taşımaktadır. İnternette yorum yapabilme veya diğer insanlarla etkileşime girebilme gibi özelliklerle bireyler, sohbetlerini, tartışmalarını bu alanlarda gerçekleştirmeye başlamıştır.

Mutlu'ya göre (2006, s. 250); bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar ve kapasite artışı bazı siyaset ve iletişim bilimcilere göre devrime yol açmaktadır. İnternet, günümüzde ideal bir kamusal alan işlevine sahiptir. İnternetin bir kamusal alan olarak ele alınmasının iki sonucu ortaya çıkmaktadır. Biri, bireyler internet üzerinden yorum yaparak tartışmalara katılmakta ve özgürce düşüncelerini dile getirmektedirler. İkincisi ise bireyler bu sanal kamusal alanlarda toplumsal, siyasi, ekonomik konular üzerinden örgütlenmekte ve bu örgütlenmelerini gerçek somut kamusal alana taşımaktadırlar. Her iki anlamda da internet yeni bir kamusal alan olma niteliğini taşımaktadır.

İnternetin kamusal alan bağlamında yeniden tartışılması, özel alan kavramının da yeniden şekillenmesini sağlamaktadır. Çünkü, zamansal ve mekânsal olmayan internetin doğurduğu kamusal alanda zamandan ve mekândan bağımsızdır. Bu yüzden özel alan ile kamusal alan arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaktadır. Bireyler internete her an her yerden bağlanarak dahil olabilmektedirler, bu da internetin özel alan kavramı çevresinde yeni bir tanımlama yapmayı olanaklı kılmamaktadır. İnternetin gelişimi, bireyleri somut alanlardan alarak sanal kamusal alanlara yönlendirmiştir.

İnternetin kamusal alanın sınırlarını genişletmesi ile birlikte bireyler sadece kendi çevrelerinde olan biten olaylardan haberdar olmayıp aynı zamanda dünyanın her yerindeki olaylara da hâkim olmaya başlamıştır. Ayrıca, internet ile birlikte bireyler herkesle eş zamansız olarak etkileşime girebilmektedir. Bu da dünyanın her yerine ulaşan bir sanal kamusal alanı doğurmaktadır.

Köse'ye göre (2007, s. 271) internet teknolojisi ile birlikte öncelikle kamusal tartışmasının ve ifadesinin sınırları genişlemiş, sanal ortamda edilmiş bir sözün ya da tartışmanın etki sınırları ulus-devletlerinkini de aşarak tüm insanlığı kapsayan bir uzama yayılmıştır. Kimilerine göre, sunduğu “elektronik demokrasi” ortamı yanında, sağladığı avantajlara aynı ölçüde soğuk bir toplumsallık ve duygusal bir buzlaşma alanını simgelese de her şeyden önce internetin çok önemli eylemci bir yönü de vardır. Bu anlamda kamusal talepleri örgütleyerek etkili bir kamuoyu baskısına dönüştürme gücüne sahip olan internet, halkın pro-aktif yönelişinde, yani talepleri için bastırma noktasına gelmesinde önemli bir güdüleyici etkidir. İnternet, alternatif yayıncılığın en etkili dinamiklerinden olan “etkileşim” ve “sorumluluk paylaşımı” ilkelerini hayata geçirme olanağı sunmaktadır.

İnternet, sanal kamusal alan üzerinde yaşanan örgütlenmeler içinde alternatif bir yol sunmaktadır. Çünkü internet üzerinden başlayan bir örgütlenme gerçek dünyada da yankı

bulabilmektedir. Dijital aktivizme de olanak sağlamaktadır. Ayrıca medya yapılanması için alternatif medya yolları da sunmaktadır. Bu anlamda internet sınırsız bir kamusal alan ve herkese hitap etmektedir.

Özmen ise (2004, s. 30) sanal kamusal alanın da tıpkı reel kamusal alan gibi kamuya ait olan ve herkesin kullanımına açık olan anlamına geldiğini söylemektedir. Ayrıca kamusal alanın mevcut statüsü, devletin ve piyasa koşullarının dayatmasından bağımsız olarak demokratik süreçleri besleyen aydınlanmış bir tartışmanın cereyan ettiği kültürel ve politik alan olarak makro ve mikro siyaset seviyesinde çok büyük önem taşımaktadır.

Karataş'a göre (1998, s. 174) internet üzerinde zaman ve mekân kavramı bulunmamaktadır. Dünyanın herhangi bir noktasından yazılan bir yazı inanılmaz bir hızla bir başka noktadaki ya da noktalardaki kullanıcılara ulaşabilir ve yorumlanarak cevaplanabilir. Bu çok yönlü bir dönüşümün özetidir. İnternet üzerindeki bu hareket özgürlüğü ve mekânın sanallığı, kamusal alan modellerinin hemen tümüyle örtüşmektedir. Kamusal alanın çoğulluk, nesnel ilişkiler, eylemlilik, konuşma vb. özellikleri yeni toplumsal yapının dönüşüm dinamikleri de oluşturmaktadır.

Bauman (2010, s. 28) ise internette bireylerin somut varlıklarının bir önemi olmadığını ama internetin bireylerin somut varlığı üzerinde kesin ve vazgeçilmez bir önemi olduğunu söylemektedir. İnternet üzerinden bireyler kimliklerini kullanmak zorunda değildir. Bu anlamda birey sanal kamusal alana katılımda bedenini ve somut varlığını bir ceket gibi askıya asabilir ve soyut varlığı ile bu alana katılabilir. Öyle ki çoğu sosyal medya platformu bireylere kullanabilecekleri bir takma isim bile önermektedir. Birey bu alanlarda bambaşka bir kişilik sergileyebilmektedir. Karaduman (2010, s. 2893); küresel koşullarda bireyin yakınlık kavramının da farklılaştığını vurgulamaktadır. Yani, internet üzerinden veya teknolojik cihazlar üzerinden etkileşime geçilen kişilerin, aynı ortamda bulunan kişilerden daha yakın gelebileceği kanısı oluşmuştur. İnternetle birlikte oluşan sanal alanlarda artık, mesafeler ve zaman önemini yitirmiştir.

Sanal kamusal alanın bireyler üzerinde kimlik değişimi yaratması da bu alanda gerçekleşen etkileşimleri dönüştürmüştür. Yakınlık ve uzaklık kavramlarını yok ederek bireyler arası sanal bir ilişki bağına ortaya çıkarmıştır. Bireyler sanal kamusal alanlar üzerinde kimliklerini gizleyebilme veya farklı bir kimliğe bürünebilme olanağı elde etmişlerdir. Kimlik üzerindeki bu dönüşüm, bireyin kendini olduğu gibi göstermesinin de önüne geçmiştir. Yani bireyler, gerçek hayat üzerinden konuşamadıkları meseleleri sanal kamusal alanlarda farklı bir kimlikle dile getirmeye başlamıştır. Bu özgür düşünce ortamının önünü açsa da bireylerin kimliklerinden uzaklaşmaları farklı sorunları meydana getirmektedir.

Dijital platformlar üzerinden yaşanan etkileşimlerin bir boyutu da sanal oyunlardır. Sanal oyunlar üzerinden de bireyler kendi sanal kamusal alanlarını oluşturarak diğer bireylerle etkileşime girmektedir. Özellikle online oyunlar, bireylere farklı bir dünyanın kapısını açarken eş zamanlı olarak dünyanın her yerindeki kullanıcılara ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Bu şekilde dijital oyunlarda bireylerin, aynı zevkler altında bulunduğu ve

konuştugu alanlar oluşturmaktadır. Aslında dijital oyunlar da kendi içerisinde bir topluluk yaratarak o topluluğu aynı düşünceler etrafında toplamaktadır.

Sosyal medya platformları da kullanıcılarına topluluk oluşturma gibi özellikler sunmaktadır. Özellikle Facebook, kendi topluluğunu oluşturmak konusunda oldukça gelişmiştir. Bireyler bu topluluklara ilgi alanlarına göre katılma talebinde bulunabilmektedirler. Bu da sanal kamusal alanların çeşitliliğe ve etkileşime olanak sağladığını göstermektedir. Bireyler bir topluluğa dahil olma fikri çerçevesinde bu alanlara katılım göstermekte, yorum yapabilmeye ve diğer kullanıcılarla etkileşime girme gibi özelliklere sahip olabilmektedirler.

Kamusal alanın teknoloji ile birlikte dönüşümü, bireylere birçok olanak sağlamıştır. Eskiden zaman ve mekân kavramlarına bağımlı kalan bireyler bu kavramları sanal kamusal alanların ortaya çıkışı ile birlikte değiştirmiştir. Sanal kamusal alanlar, bireylere sadece dijital ortamda etkileşime girme olanağı sağlamamaktadır aynı zamanda somut alanları kullanma girişimlerinde de bulunmaktadır. Bu da düzenlenen etkinliklerle mümkün olmaktadır.

Kamusal Alandan Sanal Kamusal Alana Kadın Hareketleri

Habermas'ın kamusal alan kavramını ele almasıyla dünyada kadın hareketlerinin görünürlük kazandığı dönem 17. yüzyıla denk gelmektedir. 17. yüzyıl İngiltere'sinde kadın hareketlerinin ve özellikle feminizm kavramının bir orta sınıf kadın düşüncesi olduğu ve kadının düşünsel donanımının erkekten farklı olmadığı, eğitime katıldığı takdirde eşit konuma geleceği görüşü benimsenmiştir (Arat, 2010, s. 37). Bu görüş kadınların ikincil konumdan kurtulmak için bir adım atmalarını sağlamıştır. Notz'a göre (2012, s. 34) 17. yüzyılda İngiliz feministler, iç savaşın getirdiği değişimden faydalanarak broşürler dağıtıyor ve kadın rolünün bütün yönlerini ele alıyor, kadınları ikincil olarak gören algıya ve erkeklerin eşleri üzerinde hak sahibi olmalarına karşı çıkıyorlardı.

Erkeklerin özellikle evlilik yoluyla kadınlara baskı yaptığı ve kadınları ikinci plana attığı görüşü 17. yüzyılda kadın hareketlerinin zeminini hazırlamıştır. Kadınlar İngiltere'de kendi haklarını savunmak için mücadele etmeye başlamışlardır.

Arat'a göre (2010, s. 38) 17. yüzyıl feminist görüşleri üç maddeyle özetlenebilmektedir:

- Kadınların erkeklerden farklı olduklarını eleştirmişler ve onların toplumun belirlediği değerlere sahip toplumsal bir grup olarak tanımlamışlardır.
- Erkekler ise kadınlara ayrımcılık yapan bir toplumsal grup olarak nitelemiş, erkek varlığına değil ama onların toplumsal iktidarına karşı çıkmışlardır.
- Erkeklerle eşit haklara sahip olurken, erkeklerinde kadınlardan bir şeyler öğrenmelerini istemişlerdir.

17. yüzyıl kadınların kendi haklarının farkına varmaya başladıkları ve bunun için mücadele ettikleri bir dönem olmuştur. Kadınların çoğunluklar halinde halk hareketine katılmaları ve hakları için ilk kez bilinçli olarak mücadele etmeleri, 1789 Fransız Devrimi ile olmuştur. Fransız devrimi, liberal düşüncesinin üzerinde şekillenen özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarını ön plana çıkarmıştır (Arat, 2010, s. 39). Bu dönemde kadınlar erkeklerle eşit olmayı istemişler ve aktif olarak ilk defa toplumsal hareketler içerisinde bulunmuşlardır. Kadınların Fransız Devrimi'nin getirdiği liberal ortamda seslerini duyurmaları, o dönemde ortaya çıkan "Liberal Feminizm" akımı da doğurmuştur. Bu akıma göre kadınlar, erkeklerle her alanda eşit haklara sahip olmalıydı. Özellikle kadının özgürleşmesi ve siyasal alanlarda da etkin olması gerektiği ön plana çıkmaktaydı. Kadınların Fransız Devriminden sonra düzenlediği birçok etkinlik ve toplantılara rağmen 1789'da ilan edilen "İnsan ve Vatandaşlık Beyannamesi"nde kadına yer verilmiyordu. Dönemin devrimci kadınları Madam Roland, Rose Lacombe ve Olympe des Gouges buna istinaden "Kadın ve Vatandaş Hakları Beyannamesi"ni kaleme almışlardır (Notz, 2012, s.39). Bu beyannamede kadınların da erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olması gerektiği ve kadının özgür olarak dünyaya geldiği ve aynı haklardan faydalanması gerektiği dile getirilmekteydi. Arat (2010, s. 41) bu beyannameden sonra İngiltere'de de Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Doğrulanması" adlı kitabı kaleme aldığını belirtmektedir. Wollstonecraft, kadınlar ve erkekler için eşit eğitim, eşit sosyal ve politik haklar talep etmekteydi. Çaha ise (1994, s. 81) Fransız Devrimi'nden sonra yeniden şekillenen devlette, siyasal ve sivil toplum alanlarında kadına yer verilmediğini, ancak üretimin evden ayrılarak pazara kayması kadın emeğinin de ev dışına taşmasına yol açınca ortaya çıkan çelişki neticesinde kadın hakları hareketi doğduğunu belirtmektedir.

Fransız Devrimi'nin örgütlü bir kadın hareketi olmadığını ve ilk örgütlü kadın hareketinin 1848 Burjuva Devrimi olduğunu söyleyen Notz, bu dönemden sonraki kadın hareketinin gelişimini şöyle anlatmaktadır:

"Kadın hakları savunucusu ve yazar Louise Otto 1849'da ilk feminist dergi olarak adlandırılan "Kadın Gazetesi"ni kurmuştur. Gazete, "Özgürlüğün Devletine Kadının Propagandasını Yapıyorum" sloganıyla yayınlanmaktaydı. İçeriği ve amacı farklı kesimlerdeki kadınlar arasındaki benzerlikleri ele alarak, yoksulluk, sefillik ve belirsizlik içinde unutulmuş kadınlar için çaba harcamaktı" (Notz, 2012, s. 41).

Tarihte ilk kez feminist akımın, somut bir politikaya dönüşmesi ise 1897'de Londra'da Ulusal Suffrage Dernekleri Birliği'nin kurulması ile mümkün olmuştur. Burada kadınlar ilk kez güçlü ve örgütlü direnişe yol açmıştır (Arat, 2010, s. 42, 43). Dünyadaki kadın hareketlerine bakıldığında, kadınların kitle iletişim araçlarını ve kamusal alanı aktif kullanarak etkinlikler düzenledikleri görülmektedir. Notz (2012, s. 44) Almanya'da 1908'de kadınların seçme ve seçilme hakkı, dünya barışı için mücadele ettiklerini dile getirerek o dönemde kadınların üniversitelerde okuma hakkını ve eşit eğitim imkanlarını da elde ettiklerini belirtmektedir. Kadınların eşit eğitim hakkına sahip olmaları, mücadelelerini daha da arttırmalarına ve diğer tüm sosyal ve politik haklarda da erkeklerle eşit olmayı amaçlamalarını sağlamıştır.

28 Temmuz 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi kadın hareketlerini

de etkilemiştir. Kadınlar, barış hareketi içerisine dahil olmaya ve barışın tüm dünyaya yayılması için bildiriler imzalamaya başlamışlardır (Notz, 2012, s. 54). Almanya’da kadınlar eşit yurttaşlık hakkını ve ilk defa seçme ve seçilme hakkını Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra kazanmışlardır. Bu hakların kazanılması kadını siyasi alanlarda özgür yapmamıştır ve kadınların mücadelesi burada sona ermemektedir.

Arat (2010, s. 44-45) Avrupa’da kadın örgütlenmelerinin ilk kez görüldüğü ülkelerin kuzey ülkeleri olduğunu söylemektedir. Kadın Hakları Örgütleri, 1871’de Danimarka’da, 1884’te Norveç ve Finlandiya’da, 1894’te ise İzlanda’da kurulmuştur. Kadınlar için seçme ve seçilme hakkı ise 1906’da Finlandiya’da, 1913’te Norveç’te, 1915’te Danimarka ve İzlanda’da, 1919’da da İsveç’te kabul edilmiştir.

Kadınların özellikle siyasi haklar elde etmek için örgütlenmeleri Avrupa ve Amerika’da daha erken dönemlerde başlamıştır. Amerika’da ise kadın haklarının mücadelesinin köleliğe karşı mücadele ile beraber geliştiğini söyleyen Arat, Amerika’daki feminist hareketleri şu şekilde anlatmaktadır:

“Amerikan tarihinde ilk kadın hakları toplantısı, 1848’de New York Seneca Falls’ta düzenlenmiştir. Bu toplantıda kadınların erkeklerden bağımsız olarak ekonomik kalkınmalarının olması gerektiği ve her alanda eşit olmaları gerektiği vurgulanmıştır. 1861-65 arası dönemlerde Amerikan İç Savaşından dolayı kadın hareketleri bir süre dursa da savaşın bitiminde siyahi erkeklere oy hakkı tanınmasıyla, kadınlar bu haktan yoksun bırakılmışlardır. Siyahi erkeklere oy hakkı tanınması kadınlarında siyasette eşit olarak rol almaları gerektiğini ön plana çıkararak bunun için mücadele etmelerini sağlamıştır. Amerika’da 1860’lı yıllardan itibaren kolej ve üniversiteler, kadın ve erkeklerin eşit şartlarda eğitimden faydalanmasını sağlamışlardır. Bu dönemde kadınlar doktorluk, avukatlık gibi mesleklere girmeye başlamışlardır. Feministler bu arada kıyafet özgürlüğü, fuhuşla mücadele, daha iyi çalışma şartları gibi konularda yoğunlaşmaya başlamışlardır. Amerika’da kadınların oy hakkı kazanması 1920 yılında söz konusu olmuştur. 1923 yılında ise Amerikan Kongresi’ne “Eşit Haklar Düzeltmesi” sunularak, kadınların ve erkeklerin Amerika’nın her yerinde eşit haklara sahip olacağı belirtilmiştir” (Arat, 2010, s. 45).

Bu dönemden sonra Amerika’daki feminist hareketler kendi içerisinde bir kırılma yaşamaya başlamış ve 1960’lı yıllara kadar durağan kalmıştır. 1963 yılına gelindiğinde ise Amerikan hükümeti kadınların iş hayatına ve özel hayatına dair mevcut engelleri ortadan kaldırmak için çalışmalar başlatmıştır (Notz, 2012, s. 69).

1960’lı yıllardan sonra kadınlar artık eşitsizliği değil, biyolojik ve fiziksel farklılığı tartışmaya başlamışlardır. Kadınlar, erkeklerden farklı olduklarını ve kadın olmanın kutsallığını öne çıkarmışlardır. Kolay’a göre (2015, s. 8) 1960’larda kadınlar bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını ve cinselliğin sadece kadının doğurganlığı için gerekli olmadığını farkına varılması için doğum kontrol uygulamalarının yaygınlaştırılması talebinde bulunmuşlardır. Kadınlar kendilerine kürtaj hakkının tanınmasını ve kendi bedeni üzerinde söz sahibi olmayı istemişlerdir. Bu alandaki mücadeleleri Kuzey Avrupa ve ABD’de aktif olarak devam etmiş, özellikle İngiltere’deki feminist hareketler sonucu 1967’de doğum kontrol uygulaması yasal hale gelmiştir (Taş, 2016, s. 170).

1990’lı yıllara kadar kadınlar şiddete, eşitsizliğe karşı kamusal alanlarda mücadele

etmişlerdir. 1990'lı yıllardan sonra teknolojinin de yarattığı farkındalıkla birlikte kadınlar dünyanın her yerinde eşit ve özgür olmak için çaba göstermeye başlamıştır.

Çalışmanın Metodolojisi

Bu çalışmanın kuramsal temeli, kamusal alanının teknolojinin gelişimi ile birlikte nasıl değiştiğine dayanmaktadır. Çalışmada Eski Yunan Devletlerinde kamusal alan kavramından başlanarak, Orta Çağ'da kamusal alan kavramı, 18. ve 19. yüzyılda kamusal alan kavramları ele alınmıştır. Kamusal alanın değişmesi toplumsal hareketlerle doğrudan ilişki içerisindedir. Bu bağlamda çalışmada, teknoloji ve kamusal alan kavramı birbirleriyle bağdaştırılarak bunun özellikle kadın hareketlerine etkileri incelenmiştir. Araştırma kamusal alanın dönüşümünü ve geçmişten günümüze kadın hareketlerini bir arada ele alması bakımından önemlidir.

Dijital Platformlarda Kadın Hareketleri

1990'lı yıllardan sonra internetin insan hayatına girmesi toplumsal olayları etkilemeye başlamış özellikle 2000'li yıllarda sosyal medyanın yani dijital platformların ortaya çıkışı insanın düşünsel, toplumsal, kişisel durumlarını bile etkilemiştir. İnsanların iletişim ve etkileşimini kolaylaştıran bir araç olarak internet, kamusal alanın da dönüşümüne olanak sağlamıştır. İnternette önce bireyler kamusal alanlarda fikirlerini paylaşıp bir araya gelirken internette sonra bu durum dijital platformlar üzerinden yaşanmaya başlamışlardır. Üstelik bireyler yalnızca kendi çevresi, bölgesi itibarıyla değil internetin sınırsız mekanları içerisinde her yerden insanlarla her konu üzerinde bir araya gelebilme imkânı bulmuşlardır. Bu durum özel alan kavramında bir dönüşüme sebep olurken yani bireyler evlerinde özel alanlarında internet sayesinde sanal kamusal alana bağlanabilir, örgütlenebilir olmuşlardır. Özellikle Covid-19 döneminde kamusal alanın kapanması, sanal kamusal alanın çerçevesini daha da genişletmiştir. Okullar online eğitime geçmiş, bankalar online hizmetlerini arttırmış ve birçok devlet kurumu online çalışmaya başlamıştır. Dijitalleşmeyle birlikte kadın hareketleri de çok geniş ölçekte tartışılır ve paylaşılır olmuştur. Kadınlar dünyanın her yerinde sanal ortamlarda bir araya gelip kendi mücadelelerini verebilir duruma gelmişlerdir.

İnternetin gelişmesi, kadınlar için özgürlükçü bir ortamın doğmasına olanak sağlarken yine de cinsiyetçi söylemlerin ve ayrımcılıkların önüne geçilememiştir. Sanal kamusal alanlarda kadın örgütlenmeleri geniş yankılar uyandırmaya başlamıştır. Çünkü burada kadınlar belirli bir kitleye değil, internet kullanıcı olan bütün kadınlara ulaşım imkanına sahip olmuşlardır. Bu bağlamda da kadın hareketleri evrensel bir nitelik kazanmıştır.

We Are Social'ın 2022'de yayınladığı Digital Report'a göre kadınlar ve erkekler neredeyse aynı oranda internete ve sosyal medyaya katılım sağlamaktadırlar. Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin kadınlara olan yararını anlatan Terkan (2010, s. 35-36); internetin ve dijital platformların da somut alanlar gibi bir mücadele alanı olduğunu ve özellikle internet yolu ile haberleşmenin, evrensel nitelikteki bütün, bilgilere ulaşmanın, yorum yapmanın, internet üzerinden eğitim alma olanağına sahip olmanın kadın

hareketlerine katkısı olduğunu belirtmektedir.

1990'lı yıllardan önceki kadın hareketlerine bakıldığında genellikle kadına yönelik şiddetin tartışıldığı ve bu konuda bir kitle oluşturulmasının amaçlandığı görülmektedir. 90'lı yıllardan sonra ise yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi kadınların interneti alternatif bir medya alanı olarak kullanmalarına olanak sağlamıştır (Terkan, 2010, s. 42).

Binark ve Gencil Bek (2007, s. 188) kadınların dünyadaki alternatif medya kullanımlarına örnekler vermektedir. Bu örnekler Tablo 1'de şu şekilde gösterilmektedir:

Tablo-1: Dünyadaki Kadın Örgütlerinin Alternatif Medya Kullanım Örnekleri

Ülke	Örgüt Adı	Alternatif Medya Rolü
Hindistan	Kali for Woman	Kadın ve Medya kitabının çeşitli dillerde yayınlanması
Hindistan	Jagori	Kadın hareketlerine ilişkin broşür, poster, kaset dağıtımı
Kosta Rika	Fıre	İspanyolca ve İngilizce yayın yapan ilk feminist radyo istasyonu
Şili	Fembress	Medya ve internet için feminist makale ve radyo programları yapmaktadır
Suriye	Suriye Kadın Birliği	Arap Kadınının Dergisi ve Sinema Kulübü çalışmalarını destekler
Filistin	Filistinli Kadınlar Birliği	Kadının temsili için televizyon ve radyo programları yapmaktadır

Tablo 1'de kadın örgütlerinin dünyada alternatif medyayı ne şekilde kullandıkları verilmektedir. Buna göre kadınlar kitle iletişim araçlarını kullanarak dünyanın çeşitli bölgelerinde seslerini duyurabilmektedirler.

Türkiye'de Mor Çatı, Uçan Süpürge vb. kadın dernekleri internet ve sosyal medya üzerinden kadınlara ulaşmakta ve mesajlarını bu yolla göndermektedirler. Film festivalleriyle kadınların sorunlarına dikkat çekerek daha fazla bireye ulaşmaktadır. Covid-19 dönemi de kadın derneklerinin faaliyet alanını online alana çevirmeye yol açmıştır. Kadın örgütleri sosyal medyayı ve interneti aktif olarak kullanarak çok sayıda kadına ulaşabilmektedir. Sadece Türkiye değil, dünyanın her yerindeki kadınlar içinde örgütlenebilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle dünyanın her yerinden anında haber alınabilmektedir. McLuhan teknolojinin yarattığı bu küreselleşmeyi "Global Köy" kavramıyla açıklamaktadır. McLuhan tarafından geliştirilen "Global Köy" kavramı internet ve web akışı ile yeniden ruh bulmaktadır. Dünya, insanların her şeyi aynı anda öğrendiği, büyük bir köy haline gelmektedir (Güngör, 2013, s. 174). Bu da kadın hareketlerini evrensel bir boyuta taşımaktadır. Yeni toplumsal hareketler bağlamında kadınlar, daha fazla kişiye ulaşabilmekte ve bilinçlenebilmektedir.

2014 yılında Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi kadın-erkek eşitliğine dikkat çekmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygın hale getirmek amacıyla HeForShe hareketini başlatmıştır. Sosyal medya üzerinden giderek

yayılan bu hareket küresel çapta özellikle siyasi anlamda ses getirmiştir. Bu hareket sadece kadınların haklarını savunduğu bir hareket değil, aynı zamanda erkeklerin de kadınların hakları için mücadele ettiği bir harekete dönüşmüştür. 2014 yılından bu zamana kadar kampanyaya katılım devam etmekte ve özellikle erkeklerin verdiği destekler giderek artmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve küreselliği açısından bu hareketin önemi büyüktür.

ABD’de başlayıp birçok ülkede karşılık bulan #YesAllWomen, #SafetyTipsForLadies ve #StopStreetHarassment gibi hashtag kampanyalarıyla kadınlar tecavüz kültürü ve onu destekleyen kurban suçlama söylemine karşı çıkmaktadırlar (Akan ve Gürhan, 2020, s. 11).

İnternet üzerinden başlatılan en geniş kadın hareketlerinden biri olan #MeToo cinsel şiddet ve taciz karşısında kadınların susmadıkları ve küresel çapta yayılan en önemli hareketlerden biridir. 2017’de Amerikalı oyuncu Alyssa Milano’nun attığı tweet ile #Metoo bir sosyal platformda geniş yankılar uyandırarak kadınları yaşadıkları cinsel taciz ve saldırılar hakkında konuşma cesaretine teşvik etmiştir. Milano, Hollywood’un en önemli isimlerinden Harvey Weinstein’ı cinsel saldırı ve tacizle itham eden ilk kadınlardan biri olmuş, sonrasında birçok ünlü isim bu harekete katılmış ve yaşadıkları taciz olayları hakkında yazmışlardır. Tweet’in atıldığı ilk gün 15 Ekim’de, “Me too” sözcükleri sosyal medyada 200 binden fazla kez kullanılmış, ertesi gün 500 binden fazla kez tweet’lenmiştir. #MeToo, 85’ten fazla ülkede farklı dillere çevrilerek Twitter’da gündem olan etiket haline gelerek küresel bir etki yaratmıştır (BBC, 2022). Bu olay sanal kamusal alanların hak, eşitsizlik gibi konularda ne kadar geniş ölçeğe yayılabileceğinin bir göstergesi olmuştur. Bu etiketten sonra kadınlar sosyal medyada yaşadıkları her türlü haksızlığa karşı birlik olabilmenin adımlarını atmışlardır. Kamusal alanların sanal kamusal alanlara dönüşmesi ve sonrasında kamusal alana katkı olarak geri dönüşüme girmesi birbirlerini besledikleri ve toplumsal hareketlerin de bu ölçekte genişlediği bir hareket olmuştur.

Çevrimiçi kampanyaların bir başka örneği ise Fiji’de gerçekleşen #TakeBackTheStreets’tir. Mart 2012’de Dünya Kadınlar Günü’nde başlatılan kampanya boyunca, sokak tacizi konusu çok tartışılan bir ulusal mesele haline gelmiştir. Bu tartışmalar sırasında Fiji Taksi Birliği Genel Sekreteri ulusal radyodaki sorun hakkında konuşmuş, genç kadınların ve kız çocukların, “erkekleri cinsel tacizde bulunmaya teşvik eden” kısa etek giymekten kaçınmaları gerektiğini söylemiştir. Bu yorumlar hem mevcut #TakeBackTheStreets kampanya sayfasında hem de diğer Facebook tartışma forumlarında ve haber sitelerinde ciddi tartışmalar yaratmıştır. Sonuç olarak Fiji’nin kadın hakları hareketini kınayan genel sekreter istifa etmek durumunda kalmıştır (Akan ve Gürhan, 2020, s. 11).

2017 yılında İran’da ortaya çıkan “Beyaz Çarşamba Hareketi” kamusal alanda başörtü takma zorunluluğuna yönelik sosyal medyada yankı bulan önemli bir olaydır. Bu olay sosyal medya üzerinde başlayıp fiili bir eyleme dönüşmüştür. Sadece kadınlar değil erkeklerde bu eyleme destek vermiştir (Tandoğan, 2021, s. 222). İran’da 2017’de yaşanan olaylar 2022 yılında da sürmekte, kadınların hak mücadelesi hem sanal alanda hem de

kamusal alanda devam etmektedir. 16 Eylül 2022’de Mahsa Amani’nin ahlak polisleri tarafından başörtüsünü yanlış taktığı gerekçesiyle darp edilip öldürülmesi tüm dünyada geniş bir yankı uyandırmış, tüm dünya sanatçıları eyleme destek vermiş ve İran’da kadınların hak mücadelesi aylarca sürmüştür. Bu geniş eyleme ve dünyanın tepkisine karşı İran hükümeti ahlak polisi kavramını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yaptıklarını belirtmiştir.

Afganistan’da da gazeteci Farahnaz Forotan ve Ferdous Samim, 14 Mart 2019 yılında Twitter ve Facebook üzerinden #MyRedLine “Benim Kırmızı Çizgim” hashtag’i ile bir toplumsal hareket başlatmıştır. Bu toplumsal hareket kampanyası kısa süre içerisinde Afganistan halkı tarafından büyük destek görmüş ve özellikle kadınlar ve genç kuşak, barış müzakeresi kapsamında kendi kırmızı çizgilerini Myredline hashtag’iyle Facebook ve Twitter’da paylaşarak desteklerini vermiştir. Kadınlar bu hareketi başlatarak Barış Müzakere Süreci’nde şimdiye dek elde ettikleri hakları kaybetmeme, kadın haklarına dair taleplerini yerel ve uluslararası kamuoyuna duyurma ve müzakerelerde kadınların hakları için kendilerini temsil etme olanağına sahip olmayı amaçlamıştır (Turanlı ve Tahıry, 2022, s. 128-129).

Türkiye’de ise Özgecan Aslan cinayetinden sonra #sendeanlat hashtag’i kadınların tecavüz ve tacizlere yaşadıkları olaylara karşı seslerini duyurma mücadelesi olarak başlamıştır. Bu kampanyada 1 milyonun üzerinde tweet atılmış; imza kampanyası yeni bir hashtag’e yol açmış ve #ÖzgecanYasası ile yasaların kadınları koruması için de harekete geçilmiştir (Alikılıç ve Baş, 2020, s. 94).

Twitter’da yaratılan ve yaygınlaştırılan hashtag aynı anda iki işlevi yerine getirmektedir; birincisi, hashtag’in katılımcıları için kolektif kimlik alanı oluşturması, ikincisi de hashtag’in diğer platformlarla dijital ağda kurulan bağlantılarla Twitter’in ötesine geçerek bir kamusal protestoya dönüşmesi ve gündem belirleyebilmesidir (Kaya, 2018, s. 567). Özellikle Orta Doğu’da kadınların hak mücadelesi sosyal medyanın varlığıyla görünür duruma gelmiş ve yankı uyandırarak, hak mücadelelerinde kazanımlar sağlamaya başlamıştır. Bu durum kamusal alanın sanal kamusal alana dönüşümünü göstermekte aynı zamanda da kitlelerin sanal kamusal alanlarda geniş kitlelere ulaşarak kamusal alan eylemlerinde daha fazla seslerini duyurdukları görülmektedir. Öyle ki artık sanal kamusal alan toplumsal olayların toplanma alanı olup kamusal alana taşınmasını sağlamaktadır.

Sonuç

17. yüzyılda tartışılmaya başlanan kamusal alan söylemi, zaman içerisinde şekil değiştirse de bugün hala günümüzde etkinliğini korumaktadır. Kamusal alan, bireyler için özel alan kadar önemli ve değerli bir alan sunmaktadır. Bir fikrin tartışılarak düşüncüyü oluşturması ve bu düşüncenin de kitlelerle ideolojileri oluşturması kamusal alanlarla mümkün olmaktadır. Geçmişten günümüze kamusal alanın geçirdiği evrim toplumsal hareketlerin de gidişatına yön vermektedir. Özellikle internet kamusal alanının sınırlarını genişleterek kitlesel hareketlerin ölçeğini de arttırmıştır. Dünyada hala sınırlar olsa da

internet üzerinde bu sınırlar kaldırılmış, ortak fikirler etrafında dil, din, ırk, mezhep fark etmeksizin topluluklar geniş yankılar uyandırabilmiştir. Toplumsal hareketlerin internet uzamlı dönüşümü kadınların da bu ortamlarda daha geniş yankılar uyandırarak seslerini duyurmalarına yani fikirlerin düşünceye, düşüncelerin de ideolojilere dönüşmesine olanak sağlamaktadır.

17. yüzyıl kamusal alan söylemlerinin tartışıldığı bir dönem iken 18. yüzyıl kadın hareketlerinin kamusal alanı etkilediği bir dönem olmuştur. 18. yüzyılda kadınlar kendi hakları için Kadın Hakları Bildirgesi'ni yayınlamışlardır. O dönemlerde kadınlar hakları için mücadele ederken erkek egemen kamusal alanın içerisine girmekte zorlanmışlardır. Fakat zaman içerisinde kadın-erkek eşitliği ve kadın hakları konusunda atılan adımlar kadınların kamusal alanlarda da aktif ve görünür olmasını sağlamıştır. 1990'lı yıllarda ise internet kullanımı ve teknolojinin gelişimi 17. yüzyıl kamusal alanından çok daha farklı bir kamusal alan sunmaktadır. Bu kamusal alan teknolojinin etkisiyle genişlemiş, sınırları ortadan kaldırmış küresel bir kamusal alandır. Belirli bir mekânı, zamanı kapsamamaktadır. Günümüz kamusal alanı evrensel ve küreseldir. Bu durum kadınlar açısından daha güçlü bir mücadele alanını ortaya çıkarmaktadır. Teknolojiden önce de kadınlar şiddet, taciz, tecavüz gibi olayları yaşıyor ve çeşitli hak arayışlarına başvuruyorlardı. Teknolojiyle birlikte bu durum evrensel bir görünürlük sağlayarak, yasaların bu alanlarda düzenlenmesi ve caydırıcı cezaların verilmesi açısından örgütlü bir küresel harekete ulaşmıştır. Özellikle üçüncü dünya ülkeleri kadın ve erkek eşitliği konusunda yeterince yol alamadığı için bu ülkelerde dijital platformlar ve dijitalleşme, bu açığı gidermek için önemli bir rol oynamaktadır. İran'da yaşanan olayların dijital yansıması, politik değişikliklerin kadınların lehine olmasını sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle tanık olunan toplumsal hareketler ileriye baktığımızda öngörülebilir bazı değerlendirmeleri yapmamıza olanak sağlamaktadır. Gelecekte kadınların özellikle kamusal alanda, iş hayatında aktif olması, teknolojiye ve bütün yeniliklere hâkim olması, ataerkil toplumun dayattığı zincirlerden daha kolay kurtulmasına ve kadının özel alana hapsolmeden kamusal alanın her alanında hakkını savunarak, güçlü bir kadın hareketine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan ederim. Aksi bir durumun tespiti halinde Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Yazar Katkıları: 1. Yazarın katkı oranı %60, ikinci yazarın katkı oranı %40'tır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Akan, E. ve Gürhan, N. (2020). Feminizmin "e-hali": Dijital feminizm üzerine bir araştırma. *Hafıza*, 2(2), 4-22.
- Alikılıç, Ö. & Baş, Ş. (2020). Dijital feminizm: hashtag'in cinsiyeti. *Fe Dergi*, 11(1), 89-111.

- Arat, N. (2010). *Feminizmin abc'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık durumu*. (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (1996). *Geçmişle gelecek arasında*. (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme: Toplumsal sonuçları*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BBC. (2022, Aralık). MeToo hareketinin beşinci yılı: Ne değişti?. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/crg3jk3rzweo>
- Binark, M. ve Gencel Bek, M. (2007). *Eleştirel medya okuryazarlığı: Kuramsal yaklaşımlar ve uygulamalar*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Çaha, Ö. (1994). Feminizm ve sivil toplum. *Birikim Dergisi*, (59), 79-88.
- Dacheux, E. (2012). *Kamusal alan*. (H. Köse, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güngör, N. (2013). *İletişim kuramlar yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Habermas, J. (2004). *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. (M. S. Tanıl Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Imma, T. (2005). Television and internet in the construction of identity. M, Castells (Ed.), *The network society: A cross-cultural perspective*. (s.385-401) içinde. Northampton: Edgar Elgar.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yaşar University*, 5(17), 2886-2899.
- Karataş, H. (1998). Sivil itaatsizlik ne kadar itaatsiz. *Doğu Batı Dergisi*, (5), 171-193.
- Kaya, Ş. (2018). Kadın ve sosyal medya. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 17(2), 563-576. Doi: 10.21547/jss.363932
- Kolay, H. (2015). Kadın hareketlerinin süreçleri, talepleri ve kazanımları. *EMO Kadın Bülteni*, (3), 5-11.
- Köse, H. (2007). *Küresel akıntıya karşı sivil arayışlar alternatif medya*. İstanbul: Yirmidört Yayınları.
- Mutlu, M. (2006). İnternet ve demokratik katılım. E. Akyazı ve diğerleri (Ed.), *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferans Kitabı* (s. 247-253) içinde İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Notz, G. (2012). *Feminizm*. (S. D. Çetinkaya, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Onat, N. (2013). *Kamusal alan ve sınırları*. İstanbul: Durak İstanbul Yayınları.
- Özmen, S. (2004). *Kamusal alan olarak televizyonda devlet otoritesine direnenler ve televizyon dizilerinde temsili*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Savut, E. (2016). Kültür endüstrisi: Kamusal alanın tüketimi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 15-28.
- Şen, A. F. & Taş, H. (2021). Gençlerin dijital kamusal alan pratikleri: Gri bölge gençlik inisiyatifi örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 12(23), 58-88.
- Tandoğan, Ş. M. (2021). İran'da kadın hareketleri: Beyaz çarşamba hareketi örneği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 205-234. Doi: 10.33201/iranian.982222
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163-175.
- Terkan, B. (2010). Kadın örgütlerinin interneti alternatif medya olarak kullanımı üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(3), 34-55.
- Turanlı, E. & Tahıry, K. (2022). Yeni toplumsal hareketler bağlamında bir dijital aktivizm örneği: Afganistan kadın hareketi myredline. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (19), 116-143.
- Varol, A. (2010). Bilgi toplumunda kamusal alan. *Beykoz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 121-129.
- Yükselbaba, Ü. (2012). *Habermas ve kamusal alan: burjuva kamusalılık ilkesinden iletişimsel kamusalığa geçiş*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.